

До спеціалізованої вченої ради
Д 26.007.05 у Національній академії
внутрішніх справ, 03055, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

В І Д Г У К

**офіційного опонента кандидата юридичних наук, доцента, професора
кафедри управління безпекою, правоохоронної та антикорупційної
діяльності Міжрегіональної академії управління персоналом
Давиденка Валерія Степановича
на дисертацію Андрейка Юрія Олександровича на тему «Проведення
слідчих (розшукових) дій під час розслідування одержання неправомірної
вигоди службовою особою», подану на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний
процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова
діяльність**

Актуальність обраної теми. В українському суспільстві вже стали звичними одержання неправомірної вигоди (хабарництво), розкрадання державної власності, рейдерство, шахрайство та інші прояви протиправних діянь, які підривають віру пересічних громадян у правову державу.

На вищому політичному рівні визнано, що в Україні корупція є однією з проблем, які потребують невідкладного розв'язання. Вона становить значну загрозу демократії, реалізації принципу верховенства права, соціальному прогресу, національній безпеці, становленню громадянського суспільства.

Сьогодні, як ніколи, постала нагальна потреба оптимізації практичного застосування напрацьованого науково-теоретичного потенціалу досліджень українських вчених-юристів з питань боротьби з корупцією.

Динаміка поступу України до європейської спільноти, її політична воля щодо розвитку правової держави за світовими стандартами передбачають перехід від наукових дискусій та політичних рішень до ефективних практичних заходів опанування глобалізації поширення корупції в Україні та

Вх. №		ВДСД НАВС
"14"	09	4008
кількість аркушів:		20
осн. док.	12	додаток —

подальшої щоденної роботи правоохоронців в боротьбі з цим соціальним злом в усіх його проявах.

На міжнародному рівні Україна сприймається як надзвичайно корумпована держава з несприятливим інвестиційним кліматом. Серед осіб, які притягались до юридичної відповідальності за корупційні діяння, насамперед доцільно зазначити державних службовців, голів сільських, селищних, міських та районних рад, військовослужбовців, що свідчить про проникнення корупції у більшість відносин між населенням і владою, породження глибокої недовіри людей до спроможності держави забезпечити гарантовані Конституцією їхні права і свободи.

Найбільш небезпечним проявом корупції є одержання неправомірної вигоди службовою особою (хабарництво).

В сучасній юридичній літературі дослідниками переважно висвітлені питання щодо соціальної суті корупції, тенденції її розвитку та негативних наслідків, механізму корупційних відносин та співпраці суб'єктів боротьби з корупцією.

Натомість, на мій погляд, тривалий час залишались недостатньо повно дослідженими криміналістичні засоби та методи протидії корупції та її найбільш небезпечному прояву – хабарництву, які б якісно збагатили арсенал прокурорсько-слідчих працівників у боротьбі з цим соціальним злом.

А отже дисертація Андрейка Ю.О. є надзвичайно своєчасною, актуальною та такою, що неабияк відповідає сучасним викликам з питань розкриття й розслідування одержання неправомірної вигоди службовою особою.

Автор цілком слушно зазначає, що з 2015 року, попри збільшення кількості зареєстрованих злочинів за ст.368 КК України, кількість повідомлень про підозру та направлення кримінальних проваджень з обвинувальним актом до суду зменшується. Зокрема, 2015 року обліковано 947 злочинів щодо одержання неправомірної вигоди службовою особою, 2016-го – 1035, 2017-го – 1420, 2018-го – 2189, 2019-го – 1744, у I кварталі 2020 року –

699. Водночас злочини, у яких особам вручено повідомлення про підозру, 2015 року становили 56,3 % від усіх зареєстрованих, 2016-го – 48,3 %, 2017-го – 31,0 %, 2018-го – 30,1 %, 2019-го – 28,2 %, у I кварталі 2020 року – 17,9 %. З обвинувальним актом до суду направлено: 2015-го – 400 кримінальних проваджень (42,2 % від усіх зареєстрованих цього року), 2016-го – 376 (36,3 %), 2017-го – 317 (22,3 %), 2018-го – 429 (19,6 %), 2019-го – 343 (19,7 %), за I квартал 2020 року – 13 (2,0 %). Отже, наявні складнощі в притягненні до кримінальної відповідальності службових осіб, які одержали неправомірну вигоду.

Не викликає сумнівів й думка дисертанта, що за сучасних особливостей збільшення кількості випадків одержання неправомірної вигоди службовими особами та зниження рівня їх розкриття робота слідчого в кримінальному провадженні стає дедалі напруженішою: ускладнюються тактичні завдання розслідування, підвищується тактичний ризик у зв'язку із сучасними формами протидії корупційної злочинності, браком науково обґрунтованих криміналістичних рекомендацій тощо. Зазначене також спричинене недостатнім використанням слідчими всього комплексу криміналістичних засобів і методів, спеціальних знань обізнаних осіб, застосуванням сучасних можливостей оперативних підрозділів у виявленні й документуванні протиправної діяльності службових осіб. Вирішити окреслену ситуацію можна шляхом комплексного застосування слідчих (розшукових) дій, зокрема негласних, під час проведення тактичних операцій з виявлення, документування, затримання хабарника, збирання доказів його злочинної діяльності, подолання протидії розслідуванню.

Актуальність обраного напрямку дослідження зумовлена також і тим, що як самостійна науково-практична проблема, питання відповідно до теми дисертації раніше докладно на монографічному рівні не вивчались.

Тема дослідження узгоджується з науковими програмами, планами, темами. Також тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 29 січня 2013 р. (протокол № 1),

уточнено 2 червня 2020 р. (протокол № 12) та включено до Переліку тем дисертаційних досліджень з проблем держави і права Національної академії правових наук України (за № 1323, 2013 р.).

Метою дисертаційного дослідження є розроблення теоретичних положень та науково обґрунтованих рекомендацій щодо організації і тактики проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування одержання неправомірної вигоди службовою особою.

Отже обрана тема дисертаційного дослідження є актуальною і своєчасною.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, викладених у дисертації Ю.О. Андрейка, забезпечено застосуванням раціональної сукупності сучасних методів і прийомів наукового пізнання, вдалою і аргументованою логікою викладення матеріалу, широтою й різноманітністю опрацьованої здобувачем джерельної бази. Для досягнення завдань дослідження автором було застосовано низку методів і прийомів наукового пізнання. Зокрема застосовані загальнонаукові та спеціальні методи, а саме: історико-правовий, формально-логічний, порівняльно-правовий, догматичний, системно-структурний, методи аналізу та синтезу, статистичний, соціологічні.

Достовірність отриманих у дослідженні результатів підтверджується в тому числі достатньою емпіричною базою, яку становлять матеріали 155 архівних кримінальних справ за ст. 368 КК України у період 2015–2020 років; зведені дані анкетування 138 слідчих, 112 оперативних працівників, 50 інспекторів-криміналістів Національної поліції України з Вінницької, Дніпропетровської, Житомирської, Закарпатської, Запорізької, Івано-Франківської, Київської, Львівської, Одеської, Рівненської, Чернівецької областей та м. Києва; слідча й оперативно-розшукова практика (зокрема досвід роботи автора в оперативних підрозділах МВС України); статистичні й аналітичні матеріали Департаменту інформаційно-аналітичного забезпечення

МВС України, Офісу Генерального прокурора, Державної судової адміністрації України за 2015–2020 роки.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в роботі, з огляду на положення теорії криміналістики та кримінального процесу, узагальнення практики реалізації антикорупційного і кримінального процесуального законодавства, розроблено наукові засади проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування одержання неправомірної вигоди службовою особою. У роботі сформульовано й обґрунтовано низку положень і висновків теоретичного та практичного спрямування.

До основних елементів наукової новизни потрібно віднести наступні:

- запропоновано алгоритми (програми) проведення слідчих (розшукових) дій (їх комплексів) у межах тактичних операцій;
- розроблено типові програми допитів;
- сформовано тактику допиту викривача.

Удосконалено класифікацію слідчих (розшукових) дій, криміналістичні рекомендації з підготовки до проведення обшуку, тактику допиту окремих осіб, криміналістичні рекомендації щодо порядку отримання зразків для проведення деяких видів судових експертиз тощо.

Дістало подальший розвиток:

- визначення слідчої ситуації;
- тактичні особливості, процесуальні вимоги з підготовки й проведення окремих слідчих (розшукових) дій;
- положення щодо проведення освідування під час розслідування зазначеної категорії злочинів;
- положення щодо тактики проведення обшуку тощо.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та в опублікованих працях. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, висвітлено у 12 наукових публікаціях, з яких шість наукових статей – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна –

в іноземному юридичному виданні, п'ять тез наукових повідомлень на міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференціях, засіданнях круглого столу, а також науково-практичний коментар.

Структура роботи логічна та послідовна і складається із анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми дослідження, ступінь наукової розробленості проблеми; визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами й темами, окреслено мету, завдання дослідження, його об'єкт, предмет і використані методи; висвітлено наукову новизну отриманих результатів, їх теоретичне та практичне значення в законотворчій, правозастосовній діяльності й освітньому процесі; наведено дані про особистий внесок здобувача, апробацію результатів дослідження, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі дисертації «Теоретичні засади проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування одержання неправомірної вигоди службовою особою» встановлені особливості досліджень із схожих питань в радянський період.

Також автор досить докладно висвітлив сучасні доробки вчених криміналістів та систематизував ці напрямки досліджень.

Як зазначає дисертант, у більшості сучасних вітчизняних монографічних робіт, присвячених дослідженню слідчих (розшукових) дій, розглянуто загальнотеоретичні положення, класифікацію, співвідношення з іншими діями слідчого (процесуальні дії, заходи забезпечення кримінального провадження тощо); проведення негласних (слідчих) розшукових дій; внесено пропозиції щодо відповідних змін і доповнень до кримінального процесуального законодавства.

Однак досі не здійснено комплексного дослідження проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування одержання неправомірної вигоди службовою особою.

Дослідник вдало наводить емпіричні дані, обґрунтовує практичне значення диференціації слідчих (розшукових) дій під час розслідування зазначеної категорії злочинів, зосереджує увагу на загальних процесуальних вимогах і тактичних рекомендаціях проведення окремих слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій.

Також автор досить докладно висвітлив питання алгоритмізації проведення слідчих (розшукових) дій і розглянув тактичні операції розслідування одержання неправомірної вигоди службовою особою.

У другому розділі «Організація і тактика проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування одержання неправомірної вигоди службовою особою» схарактеризовано організацію і тактику проведення огляду й освідування в кримінальному провадженні за ст. 368 КК України.

Встановлено, що під час розслідування одержання неправомірної вигоди службовою особою найчастіше проводять такі види огляду: а) огляд предмета неправомірної вигоди; б) огляд документів; в) огляд місця передання неправомірної вигоди (огляд місця затримання); г) огляд місця зустрічі учасників злочину.

Удосконалено криміналістичні рекомендації огляду службового приміщення, де відбулося передання предмета неправомірної вигоди.

Сформульовано рекомендації з огляду предмета неправомірної вигоди, його упаковки з метою виявлення та фіксування слідів спеціальної хімічної речовини, якою помічаються відповідні об'єкти. Висвітлено особливості складання протоколу огляду й оформлення додатків до нього.

Також дисертантом досліджено види обшуку у зазначеній категорії проваджень, особливості їх підготовки, проведення, фіксації. Слушно визначені типові помилки сторони обвинувачення, запропоновано тактичні прийоми обшуку, розглянуто тактичну операцію «Груповий обшук».

Досить цікавою є запропонована автором алгоритмізація (програмування) допиту під час розслідування злочинів, передбачених ст. 368 КК України.

Програма допиту містить систему раціональних і послідовних дій, виконання яких забезпечує отримання прогнозованого позитивного результату.

Цілком слушно рекомендовано обирати тактику допиту в кримінальному провадженні про одержання неправомірної вигоди службовою особою, ураховуючи дві ситуації: виклад правдивих показань і виклад неправдивих показань або відмова від їх дачі. У першому випадку деталізують інформацію, яку повідомляють; у другому – застосовують окремі тактичні прийоми викриття неправди, їх комплекси, поглиблюють психологічний контакт з допитуваним. Увагу акцентують на виборі місця допиту, забезпеченні безпеки його учасників.

Не менш вдало автором висвітлено й особливості підготовки та проведення експертиз, визначено види зразків для експертних досліджень, окреслено завдання їх проведення.

У третьому розділі «Удосконалення криміналістичних засобів і методів проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування одержання неправомірної вигоди службовою особою» проаналізовано особливості використання працівниками оперативних підрозділів науково-технічних і спеціальних засобів у процесі документування протиправних дій службової особи під час спеціального слідчого експерименту, аудіо-, відеоконтролю особи, спостереження за особою, річчю або місцем.

Розглянуто процесуальний порядок процедури помічення оперативним підрозділом грошових коштів і вручення їх заявнику, викривачу – особі, яка співпрацює з правоохоронним органом. З'ясовано можливості спеціальної техніки й науково-технічних засобів помічення та виявлення спеціальних хімічних речовин, спеціальних маркерів, перспективи їх удосконалення.

Заслужовують на увагу й запропоновані дисертантом наукові рекомендації з удосконалення проведення слідчих дій у кримінальних провадженнях за ст. 368 КК України.

Також автором розглянуто форми науково-методичного забезпечення проведення слідчих (розшукових) дій, зокрема негласних, прокурором як

процесуальним керівником; аргументовано доцільність безпосередньої участі прокурора в слідчих діях; окреслено криміналістичні рекомендації щодо формування вказівок слідчому про необхідність або доцільність проведення певних слідчих (розшукових) дій; схарактеризовано санкціонування проведення НСРД і використання їх результатів у кримінальному провадженні.

Головним способом нейтралізації злочинного спротиву визнано планування та проведення тактичної операції з подолання протидії розслідуванню злочину.

У висновках дисертації на підставі дослідження комплексу питань, що виникають під час розслідування одержання неправомірної вигоди службовою особою, сформульовано наукові положення та одержано результати, що в сукупності забезпечують вирішення важливого наукового завдання, пов'язаного з оптимізацією проведення слідчих (розшукових) дій.

Автореферат дисертації цілком відображає зміст основних положень дослідження. Загалом, здобувачем були повністю дотримані вимоги, що ставляться до даного виду наукових робіт.

Таким чином, дисертаційне дослідження Ю.О. Андрейка виконано на належному науковому рівні, містить низку важливих теоретичних і практичних положень і висновків, що підтверджені статистичними, емпіричними та іншими даними.

Наведене дає підстави для загальної позитивної оцінки роботи.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Незважаючи на системність та повноту проведеного дисертаційного дослідження, обґрунтованість авторських висновків та пропозицій, в роботі можна виокремити деякі положення, які не сприймаються однозначно, є дискусійними та потребують уточнення, зокрема:

1. Однією із складових емпіричної бази дисертаційного дослідження є анкетування слідчих, оперативних працівників Національної поліції України. Зважаючи на коло суб'єктів розслідування злочину, передбаченого ст. 368

Кримінального кодексу України, не зайвим для аналізу могло стати опитування уповноважених на розслідування працівників Національного антикорупційного бюро України.

2. Заслужовують на увагу викладені у додатках (стор. 271-277 дисертації) пропозиції до проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення ролі громадянського суспільства в боротьбі з корупційними злочинами.

Аналогічно цінність роботи збагатили би й думки автора з питань доцільності доповнення (відновлення) у чинному КПК України положень щодо з'ясування причин і умов, які сприяли вчиненню злочину, форм процесуального реагування на ці обставини слідчим тощо.

У контексті зазначеного, у дисертації не стали би зайвими пропозиції і рекомендації щодо можливих форм та способів профілактичної роботи слідчого.

3. З урахуванням практичного значення дисертаційної роботи, значної кількості сформульованих наукових положень, пропозицій та рекомендацій для органів досудового розслідування, не зайвою була б підготовка автором відповідних методичних рекомендацій.

Проте вищенаведені зауваження можуть бути пояснені під час захисту, до певної міри носять характер побажань й суттєво не впливають на позитивне враження від рецензованої наукової праці.

ВИСНОВОК:

1. Представлена на рецензію дисертація «Проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування одержання неправомірної вигоди службовою особою» є самостійним й завершеним монографічним науковим дослідженням, в якому отримані науково-обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретне наукове завдання, яке має суттєве значення у сфері розслідування злочинів, є важливим для науки кримінального процесу та криміналістики.

2. Дисертаційне дослідження Андрейка Юрія Олександровича

«Проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування одержання неправомірної вигоди службовою особою» цілком відповідає паспорту спеціальності 12.00.09 та встановленим вимогам до кандидатських дисертацій, передбачених пунктами 9, 11–14 Постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 «Про затвердження порядку присудження наукових ступенів».

3. Андрейко Юрій Олександрович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент:

професор кафедри управління

безпекою, правоохоронної

та антикорупційної діяльності

Міжрегіональної академії управління персоналом,

кандидат юридичних наук, доцент

 В. С. Давиденко

